

Un museu sobre Catalunya obert al món: el projecte del nou museu nacional d'història, arqueologia i etnologia de Catalunya. El lloc del patrimoni literari.

A l'alba del segle XXI, el Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació de la Generalitat de Catalunya enceta i desenvolupa el procés de creació d'un nou Museu nacional d'història, arqueologia i etnologia de Catalunya. La creació d'una institució d'aitals característiques constitueix una de les principals propostes del Pla de Museus de Catalunya, elaborat i presentat per l'esmentat departament el mes de novembre de l'any 2007, amb l'objectiu de reordenar i reequilibrar el mapa museístic nacional i, alhora, dotar el país d'un teixit d'institucions museístiques sòlides i dinàmiques, que, disposant dels recursos necessaris, puguin desenvolupar d'una manera eficaç la seva missió de recerca, conservació i difusió del patrimoni cultural del país.

En la seva formulació inicial, i d'acord amb el pla esmentat, el nucli fundacional d'aquest nou equipament museístic i cultural d'àmbit i vocació nacional, que abastarà el coneixement de les diverses ciències socials i potenciarà els discurs transversal sobre el passat català des de múltiples mirades, estarà integrat pels actuals museus d'Història i d'Arqueologia de Catalunya. El nou museu, a més, disposarà d'un sistema de xarxes temàtiques formades per museus i jaciments arqueològics, museus d'història i monuments i museus d'etnologia.

Tot i estar dedicat preferentment a la conservació de la memòria i de la història del nostre país i, en conseqüència, a promoure i enfortir els coneixements històrics de la seva ciutadania, el nou museu ha de ser també una finestra de Catalunya al món, des d'on projectar la seva cultura, història i imatge. Al mateix temps, ha de servir per presentar a casa nostra d'altres realitats històriques i culturals i promoure un fecund i necessari diàleg intercultural, que respongui als nous reptes que la globalització i els nous fluxos migratoris plantegen a la nostra societat. Serà, doncs, **un museu sobre Catalunya obert al món.**

De la necessitat del museu

A la base de la decisió de crear el nou museu cal situar-hi la voluntat del Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació de la Generalitat de donar una resposta a quatre reptes o problemàtiques museístiques

d'especial rellevància, especialment des de la perspectiva de garantir una gestió econòmica sostenible per al conjunt dels museus nacionals del país.

Així, i en primer lloc, el nou museu neix com a resposta al problema de les limitacions i deficiències en equipaments i serveis que afecta les actuals seus centrals del MAC i del MHC a Barcelona, tot impeding-ne l'imprescindible creixement espacial i, alhora, pertorbant i comprometent seriosament les possibilitats d'increment de la seva rendibilitat cultural i de la seva projecció pública. Aquesta coincidència de problemàtica i, alhora, la impossibilitat de ser resolta satisfactòriament per separat, tant des del punt de vista tècnic com econòmic, han suposat un primer factor per plantejar-se la possibilitat de reunir ambdós museus en una nova i única seu, més gran i funcional, i, alhora, arquitectònicament més atractiva.

D'altra banda, la unificació de les seus centrals dels dos museus soluciona, també, el problema de l'actual coincidència parcial dels discursos de les seves exposicions permanents, en la mesura que ambdues aborden la prehistòria, protohistòria i història antiga del territori català (en el cas del MAC mitjançant objectes originals i amb referències a altres territoris peninsulars propers, i en el del MHC, des d'una òptica centrada exclusivament en el territori administratiu català i essencialment a través de facsímils, *attrezzo* museogràfic i mitjans audiovisuals).

En segon lloc, la decisió de crear el nou museu constitueix també la resposta a la necessitat de dotar el país d'una institució que, a més del patrimoni històric i arqueològic, treballi també per la recerca, conservació i difusió del seu patrimoni etnològic. En aquest sentit, es pot dir que el projecte atorga també a la nova institució els objectius i les funcions d'un hipotètic museu nacional d'etnologia de Catalunya, la creació del qual s'ha plantejat diverses vegades durant els últims vint anys, sense que, per motius tant museològics com econòmics i institucionals, hagi arribat mai a fer-se realitat.

Certament, una integració de les funcions i perspectives tradicionals d'un museu etnològic amb les pròpies d'un museu d'arqueologia i, alhora, d'història, comporta plantejar el nou museu essencialment com una institució amb una pregonera vocació interdisciplinària i una concepció ampla i oberta del patrimoni cultural. Per aquest motiu, tot adoptant un terme emergent en el camp de la nova museologia contemporània, el nou museu es va qualificar dins del Pla de Museus com un "museu de societat", entenent per tal una institució patrimonial que s'atorga com una de les seves principals missions la de construir i presentar un relat accessible a tothom sobre el passat, el present i, fins i tot, el futur de Catalunya,

essencialment a partir de les contribucions de les diverses ciències socials i humanes (1).

En tercer lloc, la proposta de creació del nou museu es vincula també a l'objectiu d'aconseguir una major i més eficaç dinamització dels museus d'arqueologia, etnologia i història del país, tot estructurant xarxes estables de cooperació que els integrin i, en conseqüència, facin possible una millor coordinació i un més ample ressò de les seves activitats. D'altra banda, el caràcter i la vocació interdisciplinària de molts d'aquests museus, especialment aquells que poden qualificar-se de museus de territori o d'història local i comarcal, esdevé també un factor que estimula la decisió de col·locar al capdavant d'aquestes xarxes una única institució, de plantejament i vocació decididament interdisciplinaris i transversals com la que es planteja en aquest document.

Finalment, el projecte suposa, també, la via escollida pels redactors del Pla de Museus per tal de donar compliment a l'acord del Parlament de Catalunya del 30 de setembre de 2004, que instava el Govern a *“redefinir la funció del Museu d'Història de Catalunya, de manera que adopti la consideració de museu nacional i desenvolupi funcions de coordinació dels museus i centres d'interpretació que hi ha a Catalunya sobre el mateix àmbit”*. D'acord amb aquesta directriu, cal assenyalar que aquesta redefinició no s'ha de limitar a un canvi en la naturalesa jurídica i en l'organització del museu, per fer-ne un organisme autònom amb rang de museu nacional, sinó que també ha d'abastar el nombre i els objectius de les seves funcions actuals. Així, sense deixar de banda la seva funció original de centre de difusió de la història de Catalunya, es tracta de redefinir-ne i activar-ne el rol i les funcions com a centre de recerca i, sobretot, de conservació de col·leccions il·lustratives de l'evolució històrica del país: en definitiva, es tracta de convertir el MHC en un vertader museu o, si més no, en un museu complet.

Apostant per la innovació i la creativitat: una visió del nou museu

Fer un museu de nivell i qualitat internacional, símbol de l'aposta de Catalunya per la innovació i la creativitat, capaç d'esdevenir un potent instrument de memòria crítica de la societat catalana, de mediació i democratització cultural i, alhora, de trobada i diàleg intercultural: aquesta és, en poques paraules, la visió que anima i inspira el procés de definició, disseny i implementació del nou museu, que en perfila l'objectiu últim i que en fonamenta i justifica la raó de ser.

Qualitat. Nivell internacional. Innovació. Creativitat: els mots volen interpel·lar i condicionar no únicament el procés de disseny de la forma del futur museu (l'edifici i els seus equipaments), sinó també del seu concepte (els objectius, els principis i els valors) i la seva activitat (els programes i els serveis). Constitueixen les primeres fites que tracen el full de ruta que cal seguir. Esdevenen la mesura de l'exigència d'una Catalunya que, amb la creació i posada en marxa d'institucions que responen a aquests paràmetres, aposta per avançar decisivament cap a una societat del coneixement, amb l'objectiu d'esdevenir-ne un exemple de referència internacional.

Símbol i aposta d'una Catalunya que es pensa i es vol com una societat innovadora, el nou museu ha de ser capaç, també, de respondre al repte d'ubicar-se a Barcelona, una metròpoli amb una rica i diversa oferta museística i patrimonial i, alhora, amb una merescuda reputació internacional de ciutat d'art, d'innovació i de creació artística i cultural.

A causa d'aquesta ubicació, el museu haurà de moure's necessàriament dins un context cultural altament exigent i competitiu. Privat d'unes col·leccions excepcionals o, si més no, amb una reputació de tals a escala internacional, el museu té unes possibilitats d'èxit menys evidents per arribar a convertir-se en una institució de referència internacional i, alhora, en un centre capaç d'atreure i, el que és més difícil, de fidelitzar el més ample ventall de públics possible, si, d'entrada, no es planteja com un projecte ambiciós i innovador, capaç de trencar motlles i, el que és més important, d'escoltar i d'adequar-se a les noves necessitats de la societat catalana contemporània.

A l'horitzó del projecte, com a font d'inspiració i estímul i, alhora, com a mitjà i oportunitat de contrast, se situen nombrosos exemples d'institucions museístiques d'arreu del món recentment construïdes o remodelades, que, sigui per la seva originalitat de discurs, per la seva arquitectura, per la seva museografia o per una conjunció afortunada i original de les tres dimensions, han arribat a convertir-se en institucions de referència en el camp de la museologia contemporània.

Tanmateix, el projecte català es planteja amb la voluntat de trobar una veu i una personalitat pròpies. Per aconseguir-ho, la tradició museogràfica del país esdevé un sòlid fonament i referent i, alhora, un ingredient imprescindible. Perquè, cal insistir-hi, el projecte no fa taula rasa del passat, ans el contrari. Així, el nou museu no sols incorpora les col·leccions que conserven i exposen a Barcelona tant el Museu d'Arqueologia de Catalunya com el Museu d'Història de Catalunya, sinó també el seu capital

científic i, per extensió, la seva experiència de treball. El nou museu, doncs, no es planteja com una ruptura amb el passat, sinó com una necessària innovació, una relectura, una adequació de vells models museístics a nous temps, necessitats i circumstàncies, i això a partir d'una síntesi equilibrada entre tradició i modernitat.

En els seus plantejaments, el projecte té també molt present la idea que un museu és fonamentalment un instrument amb el qual, en un moment donat, una societat es dota per tal de portar a terme un projecte de construcció i difusió de la seva memòria col·lectiva, d'acció social i educativa i, per extensió, de cimentació de la seva cohesió i solidaritat social interna. Des d'aquest punt de vista, es pot afirmar que el nou museu es planteja com un equipament amb una triple missió i vocació: ser un alt "lloc de memòria" de la societat catalana contemporània, ser un espai per a la trobada, el debat i la reflexió ciutadana i, alhora, ser un instrument per a la informació, l'aprenentatge, la sensibilització i el gaudi tant dels membres d'aquesta societat com dels seus visitants ocasionals.

Així, a l'hora de configurar i explicitar la visió del nou museu, als conceptes seminals de qualitat, innovació i creativitat suava esmentats s'hi afegeixen també els de mediació i democratització cultural. I és que el nou museu es pensa i es vol essencialment com un museu comunicador, obert i accessible, plural i popular: en definitiva, com una institució centrada en les persones, respectuosa amb la seva diversitat i interessada a conèixer les seves necessitats, expectatives i opinions, amb l'objectiu de poder adequar-s'hi i respondre-hi millor.

Explicar Catalunya, comprendre el món

D'acord amb el seu projecte museològic, el nou museu es dona com a missió:

“Promoure el coneixement de la història i la cultura catalanes, i, en la mesura que es pugui, també d'altres pobles i cultures del món, amb l'objectiu de desenvolupar i reforçar la consciència històrica dels ciutadans i ciutadanes del país, contribuir al seu desenvolupament i gaudi cultural, fomentar i afavorir el diàleg intercultural i, a través d'ell, la cohesió social interna, i, alhora, aconseguir una major projecció de la història, la cultura i la imatge de Catalunya arreu del món”.

D'aquesta manera, el museu se situa a la cruïlla d'un museu d'història nacional i, al mateix temps, d'un museu de civilització (2), o, millor encara, d'un museu de l'experiència humana d'abast i vocació universal.

“Explicar Catalunya, ajudar a comprendre el món”: aquest podria ser el *leitmotiv* de la nova institució. Ambdues perspectives, com mostra l'experiència de nombrosos museus similars d'arreu del món, no tenen per què ser incompatibles. D'altra banda, el seu encreuament és, a més, sempre interessant i enriquidor.

Explicar Catalunya: el nou museu ha de servir per donar a conèixer la història de Catalunya al llarg del temps, és a dir, la història de les societats i els grups humans que, des de la prehistòria fins als nostres dies, han viscut i viuen en l'actual territori català, i això tant des del punt de vista polític com econòmic, social o cultural.

Tanmateix, el museu no pot ni vol ignorar que l'espai històric, lingüístic i cultural català desborda les actuals fronteres administratives de Catalunya.

En conseqüència, es pot dir que el discurs del nou museu i, per extensió, el seu àmbit geogràfic d'interès, han d'abastar tant la història del territori de la Catalunya administrativa contemporània com la història de la mateixa nació catalana, aquesta última entesa com a formació històrica, política, social i cultural sorgida a l'edat mitjana, les fronteres de la qual desborden, en el temps i l'espai, les de l'actual territori català.

D'altra banda, i dins d'aquest marc geogràfic, cronològicament variable, l'àmbit d'interès temàtic del museu s'obre a tots els camps i les perspectives d'estudi possibles, del polític al social, de l'econòmic al cultural, de l'artístic a la història de les mentalitats i de la vida quotidiana.

I a fi d'abastar un ample espectre del camp social, amb l'objectiu de comprendre millor el funcionament d'una societat, la mirada i la pràctica del nou museu han de ser necessàriament interdisciplinàries, per tal com han de sol·licitar la suma i, en la mesura que puguin, l'encreuament de les recerques i els coneixements acumulats no únicament per les tres disciplines troncales de la institució (història, arqueologia, etnologia), sinó també per la resta de les ciències socials i humanes.

Ajudar a comprendre el món: el nou museu vol ser també, amb caràcter subsidiari i complementari, un museu de civilització, de les cultures del món o, si es vol, de l'experiència humana, i això en la mesura que vol inserir la història catalana dins d'un marc geogràfic molt més ample, sovint a escala europea i, excepcionalment, també a escala universal i, alhora,

interessar-se per altres realitats històriques i culturals arreu del temps i de l'espai.

D'entrada, el fet d'abordar la prehistòria i la història antiga de l'actual territori de Catalunya ja l'obliguen i el predisposen a adoptar una visió i una perspectiva àmplies, que planegen sobre un àmbit geogràfic que, necessàriament, desborda les actuals fronteres catalanes i, successivament, pot abastar els territoris propers tant de la Mediterrània occidental com del continent europeu i, fins i tot, de més enllà.

D'altra banda, la pràctica d'una dialèctica local/global permet una millor comprensió i visibilització de la personalitat històrica i cultural catalana, dels trets específics que la individualitzen i, alhora, dels elements comuns que té amb altres pobles i nacions, especialment de l'entorn geogràfic i cultural més proper.

Finalment, l'obertura i l'interès per la història d'altres cultures i civilitzacions arreu del temps i de l'espai possibiliten que el nou museu esdevingui també una caixa de ressonància de l'activitat de recerca de nombrosos investigadors catalans en el camp tant de la història com de les altres ciències socials: és el que podem anomenar la "mirada catalana sobre el món", la contribució del nostre país al coneixement universal.

Un centre de recerca, conservació i difusió patrimonial amb vocació interdisciplinària

En l'exercici de la seva missió, el nou equipament es configura fonamentalment com un centre de recerca, conservació i difusió del patrimoni arqueològic, històric i etnològic de Catalunya. Com a tal, té el mandat d'assumir les funcions següents:

- a) Conservar, augmentar, documentar i difondre les col·leccions de titularitat nacional, representatives de la història, el patrimoni i la cultura catalanes, que configurin el seu fons patrimonial i n'esdevinguin l'actiu més important.
- b) Desenvolupar, impulsar i col·laborar en recerques, exposicions i accions de divulgació que possibilitin un millor coneixement de la història, el patrimoni i la cultura catalanes, i això tant a escala nacional com internacional.

D'altra banda, com a museu que, de manera subsidiària i complementària, s'interessa també per l'experiència i la diversitat cultural humana, tot fent un èmfasi important en la dimensió mediterrània i europea, el museu pot també:

- c) Realitzar o col·laborar en recerques, exposicions i accions de divulgació que abordin altres realitats històriques i culturals arreu del temps i de l'espai, tot aportant-hi una mirada pròpia.
- d) En determinades condicions, definides per la política de col·leccions del museu, adquirir i conservar, amb finalitats d'estudi i exposició, objectes i documents provinents i representatius d'altres orígens geogràfics i culturals.

En conseqüència, la missió i el mandat del museu li atorguen totes les funcions tradicionalment pròpies d'aquesta mena d'institucions culturals: recerca, col·lecció, conservació, exposició, difusió i educació. Tanmateix, cal assenyalar que aquestes funcions no es conceben mai com a funcions independents i desconnectades, ans el contrari. En conseqüència, hi ha sempre una interdependència, un encadenament processual entre totes elles, la finalitat última del qual és sempre la restitució a la societat del patrimoni col·lectat i conservat i, per extensió, del coneixement constituït a l'entorn d'ell.

D'altra banda, més que una funció específica, l'activitat educativa esdevé una dimensió o un eix transversal que, en tot moment, ha d'inspirar, impregnar i emmarca les funcions d'exposició i de difusió desenvolupades per la nova institució.

A d'aquestes funcions tradicionals de tota funció museística, el Pla de Museus de la Conselleria de Cultura i Mitjans de Comunicació, n'hi afegeix una de nova: en tant que museu de titularitat, àmbit i vocació nacional, la nova institució ha de coordinar i donar suport als museus locals i territorials del país que s'hi vinculin. Aquesta vocació se servei arreu del país és tant forta i pregona, que, àdhuc, ha determinat la creació de sengles xarxes de museus d'etnologia, d'arqueologia i d'història molt abans que es col·loqui la primera pedra de l'edifici del nou museu.

Un equipament cultural viu i dinàmic, obert a tota la societat.

La definició de museu aprovada per l'ICOM, que, fil per randa, adopta la Llei de museus de Catalunya de 1990, posa l'èmfasi a assenyalar la vocació

de servei a la societat que ha de caracteritzar tot museu, declinant-la en la doble perspectiva de recurs per a la conservació i difusió del seu patrimoni cultural (i, per extensió, de la seva memòria col·lectiva), i per a la formació, l'aprenentatge, la delectació o el gaudi dels seus ciutadans i ciutadanes.

En conseqüència, com a institució de titularitat pública d'àmbit i vocació nacionals, el nou museu reconeix el conjunt de la ciutadania catalana com el primer i principal destinatari potencial de la seva activitat. Des d'aquesta perspectiva, el museu es configura com un servei públic de qualitat, obert a tots els ciutadans i ciutadanes del país, i aquesta condició ha d'inspirar i guiar tant la configuració dels seus equipaments i serveis com el disseny i la implementació dels seus programes i activitats i, fins i tot, dels seus horaris d'obertura i de la seva política de preus.

D'altra banda, la condició de servei públic implica també que el museu ha de vetllar especialment per promoure i facilitar l'accés als seus programes i instal·lacions, tant a escala física com intel·lectual, a aquells segments i col·lectius socials més desfavorits, amb més baixos hàbits de consum cultural o amb qualsevol discapacitat física o psíquica que pugui dificultar-ho.

Sobre aquest horitzó o teló de fons perceptiu i irrenunciable, el museu ha de construir una política d'atracció i de fidelització de públic el més ampla i oberta possible. Per tal d'assolir aquest objectiu, dos instruments prenen una importància cabdal: d'una banda, el recurs constant als estudis i les avaluacions de públic com a eina per conèixer la tipologia, les necessitats, les expectatives i el grau de satisfacció dels seus usuaris reals i potencials (i per extensió també dels que podem qualificar com els seus "no públics"); de l'altra, el disseny i la implementació d'una oferta museogràfica i d'activitat cultural adaptada a aquesta diversitat d'usuaris potencials.

Així, seguint l'estela i aprofitant de l'experiència de nombrosos museus d'arreu del món amb objectius i principis d'actuació similars, el nou centre vol depassar l'imatge i les funcions tradicionals d'un museu, per assumir noves funcions lligades tant a la transmissió del saber i el debat científic i intel·lectual, com a l'expressió de la creativitat artística i a l'oci i gaudi de la ciutadania.

L'oferta expositiva del nou museu

En el nou museu nacional, la funció expositiva ha d'esdevenir el principal element d'atracció per als visitants i, alhora, el principal motor de tota l'activitat institucional. L'objectiu es convertir el nou equipament en un

centre expositiu dinàmic i de referència, tant a nivell nacional com internacional, capaç d'oferir una programació expositiva diversa, original i canviant, susceptible d'interessar i respondre als interessos, necessitats i expectatives del més ample ventall de públics possible. D'alguna manera, es pot dir que més que no pas a ser visitat, el museu aspira a ser freqüentat.

Per tal d'assolir aquest objectiu, el futur centre disposarà de tres grans exposicions de caràcter estable. La primera d'elles, i presumiblement la més gran, estarà dedicada a presentar una síntesi de la història de Catalunya des de la prehistòria fins al nostres dies. Al seu torn, la segona mostra abordarà el tema de la diversitat cultural humana, arreu del temps i de l'espai, en funció de les col·leccions potencialment disponibles. Pel que fa a la tercera exposició estable, el seu dispositiu museogràfic, amb un alt contingut audiovisual, servirà per acostar als visitants a la diversitat dels paisatges catalans, a partir d'una mirada construïda no únicament a partir de la història, l'arqueologia i la etnologia, sinó també de la geografia humana, l'ecologia natural i cultural i, fins i tot, la història de l'art i la literatura.

Les mostres estables seran evolutives i adaptables, és a dir, podran canviar en el temps, totalment o parcial, per tal d'integrar noves adquisicions, noves problemàtiques i punts de vista, noves tecnologies o noves estratègies museogràfiques, reactivant periòdicament la seva capacitat d'atreure públics. D'altra banda, compartiran també una pregona vocació divulgativa, en la mesura que oferiran una síntesi dels continguts essencials o més importants sobre les temàtiques que s'exposen i, sense perdre el rigor científic necessari, s'adreçaran a un ample ventall de públics, tot oferint nivells de lectura diversos. A més, el seu concepte museogràfic serà elaborat sempre per un equip de comissaris de caràcter i sensibilitats molts plurals, que integrarà prestigiosos especialistes en els temes abordats i, alhora, els diversos conservadors i conservadores de la institució, responsables de les seves col·leccions.

L'oferta expositiva del centre es completarà amb una important i dinàmica política d'exposicions temporals (com a mínim quatre mostres de presentació simultània, renovables cada tres o sis mesos). Aquestes exposicions tindran una temàtica, una superfície, una durada i uns llenguatges expositius molt diversos, amb l'objectiu d'oferir una imatge dinàmica i, en conseqüència, poder atreure el més ample ventall de públics possible. Moltes d'elles tindran també una dimensió virtual.

Els temes d'història i cultura catalanes n'esdevindran un dels principals eixos temàtics, però no pas l'únic. Així, el museu programarà també

mostres dedicades a d'altres pobles i cultures del món, i, fins i tot, a temes d'abast universal. D'altra banda, les problemàtiques socials de més rabiosa actualitat, o els temes històrics en connexió amb les mateixes, constituïran també un criteri de programació. Finalment, el museu fomentarà també la producció de mostres que possibilitin el diàleg entre l'art i la història, posant els seus espais i recursos a disposició dels creadors contemporanis que treballin o vulguin treballar amb aquest objectiu.

A través d'aquestes mostres, el museu visualitzarà i restituirà a la societat el resultat de les seves polítiques de recerca i de col·lecció. D'altra banda, l'activitat museogràfica de la nova institució servirà també per fer arribar la seva acció arreu del país, tot adaptant algunes d'aquestes mostres per fer-les itinerants i posant-les a disposició dels museus i les institucions interessades d'arreu del país, en especial els pertanyents a les seves xarxes de museus vinculats.

Finalment, el museu comptarà també amb un espai museístic destinat i pensat especialment per al públic infantil, l'anomenat "museu del nen", i amb diversos "espais descoberta", o espai per a activitats d'educació no formal, amb una forta orientació participativa i grupal, oberts a totes les edats.

El patrimoni literari català en el si del nou museu: alguns eixos de reflexió

D'ençà un temps, s'està produint al nostre país un fenomen d'emergència de nous conceptes i camps d'actuació patrimonials, i, paral·lelament, de revalorització i de replantejament, en algunes ocasions tot eixamplant les seves fronteres, de conceptes i camps patrimonials que, si bé ja existien, no havien arribat a assolir mai una centralitat, o, si més no, una gran rellevància, en les polítiques públiques de patrimoni cultural. L'anomenat "patrimoni literari" n'és un d'ells.

Certament, tant a casa nostra com arreu del món, la consciència de l'existència, de l'interès i de la transcendència d'aquest patrimoni és relativament antiga, com palesen tants llegats documentals, lligats a la vida i obra de nombrosos escriptors i escriptores del país, conservats, al menys des de finals del segle XIX, en les seves biblioteques, arxius i museus, i, en menor mesura, els diversos museus i, sobretot, cases-museu dedicats a la seva memòria que s'han anat creant i obrint arreu del mateix.

Tanmateix, al menys dins les polítiques museístiques catalanes contemporànies, el patrimoni literari, o, si més no, la part del mateix que

conformen els béns i institucions culturals suara esmentats, no ha assolit encara el mateix grau de consideració i, per extensió, d'inversió pública, de que gaudeixen altres àmbits o sectors patrimonials més consolidats i reconeguts, com ara el patrimoni artístic, el patrimoni arqueològic o el patrimoni monumental. Cal assenyalar, però, que aquesta posició i consideració subordinada o, si més no, secundària del patrimoni literari és pròpia també d'altres sectors patrimonials no tradicionals o, si es vol, de més recent conceptualització, com ara el patrimoni etnològic o el patrimoni industrial, són molt complexes.

Les raons d'aquesta situació són molt complexes. Per començar, es probable que al nostre país encara domini una concepció de patrimoni històric i cultural de visió i abast relativament limitats, que, en bona mesura, pot relacionar-se amb els interessos i horitzons disciplinaris específics dels sectors i perfils professionals que, tradicionalment, han estat i són majoritaris en la gestió les institucions patrimonials del país, com ara els arqueòlegs i, sobretot, els historiadors de l'art. D'altra banda, com ja hem assenyalat, no cal oblidar tampoc que, a casa nostra, la cura, gestió i valorització del patrimoni literari ha estat tradicionalment i prioritària atribuïda a les biblioteques i als arxius. En última instància, i sense voler ser exhaustiu en l'anàlisi de les causes potencials d'aquesta situació, caldria esmentar també la manca de pes i de centralitat, per no dir d'interès, que, malauradament, la lectura i la literatura semblen tenir i ocupar en el si de la societat catalana contemporània.

En aquest context, i com a museu de societat, cal dir que el nou museu d'història, arqueologia i etnologia de Catalunya vol assumir i vehicular un concepte ample i obert del patrimoni: així, en el pla teòric, res del que té a veure amb la vida dels homes i de les dones en societat li ha de ser estrany. Des d'aquest punt de vista, doncs, el museu s'ha d'interessar tant pels temes, conceptes, objectes i pràctiques que configuren els sectors més tradicionals o convencionals del patrimoni històric i cultural, com per aquells béns culturals integrats dins dels qualificats com a "nous patrimonis" o, si més no, com a "patrimonis revisitats", entre ells el patrimoni literari.

Així, dins la nina russa del patrimoni històric i cultural català, el patrimoni literari, i, en conseqüència, totes les seves expressions materials i immaterials possibles (obres, objectes personals, espais de treball i vida, paisatges de referència d'escriptors i escriptores catalanes, i, potser moltes altres coses vinculades a ells), haurien d'interessar sense recança a la nova institució nacional, i, en conseqüència, trobar-hi un espai en les seves

polítiques i programes, tant de recerca com de col·lecció, difusió, i exposició.

Tanmateix, un concepte de patrimoni tant ample i obert com la que el nou museu vehicula, comporta per aquest un greu perill de “bulímia museística”, i, en conseqüència, d'incoherència o d'inoperància, quan no de concurrència i, fins i tot, d'enfrontament amb d'altres museus o institucions patrimonials del país amb missions i àmbits temàtics propers o similars, tant d'àmbit nacional com territorial i local.

Dit d'una altra manera, tot el que podria ser col·leccionat i exposat no pot ser-ho, no per que no sigui patrimonialment rellevant, sinó per que tota acció patrimonial exigeix i posa en solfa uns recursos tècnics, econòmics i humans determinats, que, sovint, són limitats, i, d'altra banda, per que possiblement ja existeixin d'altres institucions que s'atorguen i volen assumir responsabilitats en la conservació i valorització d'un determinat sector del patrimoni.

Sense suposar-ne la solució definitiva a aquest problema (solució que probablement no existeix), l'aplicació de dos principis o mètodes de treball pregonament interconnectats pot constituir un antídoto, més o menys eficaç, per no caure en la bulímia museològica abans esmentada, o, si més no, per reduir-ne l'impacte negatiu en l'activitat i en els pressupostos del museu: d'una banda, el principi de la interdependència de funcions museístiques; de l'altra, el de l'acció concertada.

D'aquest dos principis, el primer implica que el museu no desenvolupi mai cap acció o programa de col·lecció que no s'hagi planificat prèviament, i, a més, que no vagi acompanyat del corresponent programa de recerca, documentació, difusió, i a l'inrevés. D'altra banda, i dins el marc genèric que estableix la missió del museu, la definició d'aquest programa d'actuació, i en especial a nivell d'adquisició de col·leccions, està estretament condicionada tant per la natura i l'abast de les col·leccions inicialment disponibles, com per l'abast temàtic i cronològic del discurs que es vol vehicular a través de les seves exposicions permanents.

En quan al segon principi, el criteri a seguir és el d'impulsar un treball continu i generós de coordinació i concertació amb altres museus i institucions potencialment concurrents. Així, per exemple, en el cas que ens ocupa del patrimoni literari català, aquesta concertació implicaria necessàriament la recerca per part del nou museu d'un consens i, per extensió, l'establiment d'un programa d'acció comú, amb un ample ventall d'institucions amb vocació i responsabilitats patrimonials, des de l'Arxiu

Nacional de Catalunya fins a la Biblioteca de Catalunya, passant pels nombrosos museus i arxius locals i comarcals, i, sobretot, per les diverses cases-museu d'escriptors i escriptores que hi ha arreu del país. I, probablement, per a ser més efectiva, aquesta acció concertada s'hauria d'emmarcar dins d'una política nacional de documentació, conservació, difusió i exposició del patrimoni literari català.

En conseqüència, potencialment capacitat i legitimat per fer-ho, i malgrat ser l'últim arribat en el camp de la recerca, conservació i difusió del patrimoni literari, el nou museu nacional d'història, arqueologia i etnologia de Catalunya haurà de definir les seves responsabilitats i objectius en aquest sector des d'una perspectiva i una posició de complementarietat i subsidiarietat respecte els museus i institucions suara esmentades.

Certament, el que acabem d'exposar no implica de cap manera que, si més no, el nou equipament no dediqui un lloc preferent a la literatura catalana en la seva política d'exposicions, ans el contrari: al marge de les exposicions temporals i dels actes de difusió de temàtica literària que es puguin organitzar, la gran mostra estable del futur museu dedicada a presentar una síntesi de l'història de Catalunya a través del temps, haurà de dedicar, dins els àmbits cronològics respectius, un espai preferent a la vida i l'obra del seus més reconeguts escriptors i escriptores, incorporant, si s'escau, béns culturals originals que les il·lustrin.

Finalment, i amb el mateix esperit i objectiu, cal recordar que una de les funcions del nou museu serà donar suport tècnic i coordinar els diversos museus locals i comarcals vinculats al mateix a través de les diferents xarxes temàtiques actualment existents, o, si s'escau, que es puguin ampliar o crear de bell nou en el futur. En la mesura en que aquestos museus atorguin també un lloc al patrimoni literari català en els seus programes d'actuació, el nou museu nacional podrà també contribuir, si més no d'una manera indirecta, a la seva merescuda i necessària conservació i valorització, i, en definitiva, a la seva restitució a la societat, que és l'últim i més noble objectiu del treball patrimonial.

Jusèp Boya i Busquet
Comissionat del projecte del Museu nacional
d'història, arqueologia i etnologia de Catalunya

Folgueroles, 17 d'octubre de 2009

NOTES

- (1) El concepte de “museu de societat” emergeix amb força, especialment en la literatura museològica francòfona, d'ençà del començament de la dècada dels noranta del segle XX. Com assenyala la historiadora Nina Gorgus, inicialment el concepte constitueix “l’apel·lació imprecisa de museus centrats en l’etnologia, la història i l’arqueologia industrial, museus que abans eren agrupats sota el nom de museus d’etnografia o de civilització, i que a Alemanya s’acostumen a denominar *kulturhistorische muséen*”. Tanmateix, alguns museòlegs com el francès Jean Claude Duclos en restringeixen l’aplicació només a aquells museus que es caracteritzen pel fet d’interessar-se “pels homes en societat i per les relacions que entretenen amb el seu medi”, tot practicant “una museografia del temps i de l’espai, amb el desenvolupament com a objectiu, la interdisciplinarietat com a instrument i la participació de la població com a motor”. Altres teòrics i estudiosos del tema insisteixen també en l’interès per la contemporaneïtat com un dels trets més característics de l’activitat d’aquesta tipologia de museus. Actualment, el concepte també acostuma a aglutinar i és reivindicat pels emergents “museus de civilització” o “museus de les cultures del món”. Així, el mot finalment ha designat una ampla família o tipologia de museus de ciències socials i humanes, que es caracteritzen sobretot per la seva orientació i pràctica interdisciplinària i que paren una atenció especial a les preocupacions, els problemes i les necessitats de les societats contemporànies que en constitueixen el marc i l’entorn. Sobre aquest concepte, la seva evolució i la seva dimensió contemporània, vegeu: Nina Gorgus. *Le magicien des vitrines. Le muséologue Georges Henry Rivière*. Édition de la Maison des sciences de l’homme. París, 2003, pàg. 273; Duclos, Jean Claude. *De l’ecomuseu al museu de societat*. Dins *Aixa*, núm. 10, 2001; Desvallées, Andrée. *La muséographie des musées dits de “société”: raccourci historique*. In *Musées et sociétés. Actes du colloque national Musées et sociétés. Mulhouse-Ungersheim*, juny del 1991. *Répertoire analytique des musées. Bilans et projets 1980-1993*, París, 1993, pàg. 130-136.
- (2) El concepte de “museu de civilització” emergeix al Canadà durant la dècada dels vuitanta del segle XX, amb la creació i posada en marxa dels projectes del *Canadian Museum of civilization* d’Ottawa-Hull i, especialment, del *Musée de la civilisation* de Quebec. Durant la dècada següent, aquest concepte i model són exportats a Europa i, en major o menor grau, inspiren els projectes de nous museus que s’autoqualifiquen com a tals, com ara el *Musée du Quai Branly* a París o el *Musée des civilisations de l’Europe et de la Méditerranée* a Marsella. Tant en els museus canadencs com europeus, el concepte de “civilització” és utilitzat en la seva dimensió historicoantropològica més contemporània, és a dir, com a sinònim de “cultura universal” o “cultures del món”. Sobre aquesta qüestió vegeu: X. Roigé i Ventura. *Del museu etnològic al museu de societat*. In *Mnemòsine. Revista catalana de museologia*. Barcelona, 2008, pàg. 19-42.

